

**УКРАЇНСЬКА МОВА
ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА
В УКРАЇНІ І СВІТІ**

Матеріали V Всеукраїнської
науково-практичної конференції

НПУ імені М.П. Драгоманова
Київ - 2011

УДК 811.161.2'373.4(063)

ББК 81.411.4-3я431

У 45

Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі : Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції / відп. ред. С.В.Шевчук, Т.М.Лобода; відп. за випуск І.В.Клименко. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. – 182 с.

У збірнику вміщено доповіді мовознавців, молодих учених і студентів, які брали участь у конференції. Тематика доповідей охоплює питання мовної політики в Україні, аспекти професійної комунікації в сучасній освіті, проблеми лексикології, морфології, термінології та фразеології української мови.

Для аспірантів, студентів-філологів, учителів української мови загальноосвітніх шкіл та гімназій.

Редакційна колегія:

- Шевчук Світлана Володимирівна**, завідувач кафедри культури української мови, академік АН ВО України, кандидат філологічних наук, професор – *відповідальний редактор*;
- Лобода Тетяна Михайлівна**, доцент кафедри культури української мови, кандидат педагогічних наук – *відповідальний редактор*;
- Глущик Сергій Васильович**, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук;
- Дняк Олена Володимирівна**, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук;
- Зуєва Валентина Іванівна**, старший викладач кафедри культури української мови, кандидат філософських наук;
- Кабиш Оксана Олександрівна**, доцент кафедри культури української мови, кандидат філологічних наук;
- Клименко Ірина Володимирівна**, старший викладач кафедри культури української мови – *відповідальний секретар*;
- Підкамінна Людмила Василівна**, викладач кафедри культури української мови.

© Автори статей, 2011

© Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2011

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНИХ ЗАВДАНЬ,
НАВЧАЛЬНИХ ІГОР У ФАХОВІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

Успішність реалізації завдань лінгвістичної освіти значною мірою залежить від умілого й доречного використання інноваційних технологій для забезпечення належного рівня оволодіння студентами мовною і мовленнєвою компетенціями. Активні методи навчання, або методи педагогічного стимулювання, що є складовою інноваційних технологій, відіграють важливу роль в інтенсифікації процесу оволодіння майбутніми вчителями українською мовою, формуванні мовленнєвої культури.

Серед педагогічних технологій, головною ідеєю й основою яких є активізація та інтенсифікація навчально-пізнавальної діяльності, виділяють ігрові технології, проблемне навчання, комунікативні технології та ін.

У пропонованих далі матеріалах зроблено спробу висвітлити й частково проаналізувати досвід використання окремих прийомів і форм активного навчання для розвитку пізнавальних інтересів, інтелектуальних умінь, творчого потенціалу майбутніх учителів, вироблення і закріплення їх професійних мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок.

Стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів особливо успішно здійснюється за допомоги постановки проблемних завдань (питань), що витікають із проблемної ситуації. Поставлений у ситуацію неочікуваності, здивування, парадоксу, студент сам з інтересом прилучається до пошуку знань, яких йому не вистачає, долаючи пізнавальні труднощі, намагаючись знайти новий шлях до істини, а це, власне, і є одним із проявів креативності мислення, творчого потенціалу особистості. Ще А. Дістервег зазначав, що поганий учитель підносить учням істину, а хороший вчить її знаходити.

Метод проблемних завдань і ситуацій дозволяє сформувати якості творчої особистості, оскільки стимулює пошук нестандартного рішення для подолання суперечності між наявним знанням і поставленим завданням. Саме в процесі вирішення проблемного завдання відбувається здобуття нових знань, умінь і навичок.

Дві сторони проблемної ситуації, які прийнято виділяти у сучасній педагогіці, – предметно-змістова і мотиваційна [1, 427] – дають можливість сформулювати відмінності між поняттями "проблемна ситуація", "проблемне питання", "проблемна задача (завдання)":

- проблемна ситуація, тобто усвідомлення певних пізнавальних труднощів, подолання яких студенти мають здобути нові знання або інтелектуальних зусиль, стає навчальною проблемою лише тоді, коли перше, студент має певний "фонд" знань для її розв'язання, і, друге, розуміє недостатність цих знань або способів їх застосування для вирішення проблеми;
- проблемна ситуація переростає в проблему, коли виникає внутрішній пізнавальний інтерес (мотив) до її розв'язання;
- проблема, в якій зазначено параметри та умови розв'язання, сформульовані протиріччя, переходить у проблемну задачу чи проблемне завдання (проблемне питання).

Принципова відмінність проблемних завдань від тренувальних полягає в пошуку нового шляху розв'язання, а не закріплення вже відомого методу. Проблемними є нестандартні завдання, під час виконання яких студенти засвоюють нові знання чи способи дій, здобувають нові вміння та навички.

Виконанню проблемного завдання передують детальний методичний аналіз усіх етапів навчально-пізнавальної діяльності, здійснюваний студентами за допомогою викладача або самостійно:

- у чому суть проблеми, суперечності;
- знання про які лігвістичні явища потрібні для розв'язання задачі;
- які знання треба актуалізувати (повторити, відновити в пам'яті);
- яких знань, умінь чи навичок бракує для вирішення проблеми;
- якими прийомами, способами діяльності слід скористатися, щоб досягти потрібного результату.

Таким чином, використання проблемного методу дає можливість студенту пройти такі етапи на шляху самостійного пошуку:

1) усвідомлення пізнавальних труднощів (студентові не вистачає певних знань, умінь, навичок або він не бачить способу застосування наявних знань - виникнення проблемної ситуації); 2) словесне формулювання протиріччя між наявними і потрібними знаннями, вміннями, навичками - проблемне питання; 3) визначення і вербальне оформлення "відомого" (наявних знань, умінь, навичок) і "шуканого" (необхідних знань, умінь, навичок) - проблемна задача; 4) формування передбачення - гіпотези і визначення шляхів її доведення; 5) здійснення операційної частини проблемної задачі - її розв'язання; 6) порівняння отриманого результату з відомою відповіддю на проблемне завдання, корекція знань, умінь, навичок (з допомогою викладача або самостійно).

Необливною застосування методу проблемних завдань, як і інших нових методів та форм навчально-виховного процесу в педагогічному закладі, є усвідомлення студентами його професійної цінності, тобто необхідності оволодіння цією технологією не лише для задоволення власних пізнавальних потреб, а й як інструментарієм майбутньої професійної діяльності. Адже сучасна лінгводидактика розглядає проблемне навчання "...як психолого-педагогічну систему методів, форм і засобів навчального навчання, що сприяє активному оволодінню учнями новими знаннями й способами дій" [3,142]. Серед багатьох фахових якостей сучасного вчителя й учні, і викладачі одноставно виділяють як одне із найважливіших уміння ставити проблемні, цікаві, активізуючі запитання. На заняттях, проведених за технологією стимулюючого навчання, майбутній учитель-методист має можливість на практичному рівні здобути перший методичний досвід нових форм організації уроку, зокрема створення проблемних ситуацій, формулювання пошукових завдань.

Як же навчити студентів, майбутніх учителів, бачити протиріччя у повсякденних явищах, ставити проблемні запитання, формулювати проблемні задачі і вирішувати їх? Пропонуємо можливі прийоми такої роботи і приклади завдань для створення педагогічних проблемних ситуацій (несподіванки, конфлікту, передбачення, заперечення, невідповідності, невизначеності), які можуть бути використані на різних етапах навчальної діяльності під час лекційних, семінарських, практичних занять, а також у самостійній роботі студентів, у дистанційному навчанні.

Проблемне завдання-розминка. Пропонується здебільшого на початку заняття (практичного, іноді – лекційного) і формулюється, як правило, викладачем або кимось із заздалегідь підготовлених студентів. Мета такого завдання – створити проблемну мотивацію подальшої навчальної діяльності, яка потребує актуалізації знань.

• Чимало українських прізвищ походить від власних імен, напр. Іваненко, Даниленко, Степаненко. До цієї ж групи належать і прізвища **Брахно, Варченко, Гандзюк, Данченко, Дахно, Івиченко, Івахно, Кохно, Ларивоненко, Левченко, Леценко, Міхно, Онищенко, Парацак, Пазенко, Пріцак, Сахно, Феценко, Харченко, Юхно, Яценко.**

Спробуйте з'ясувати, від яких саме імен і яким способом утворено ці прізвища. Назвіть і характеризуйте фонетичні процеси, якими супроводжувалося словотворення. (Актуалізуються поняття **асиміляція приголосних, чергування звуків тощо**).

• Як пояснити, що в словосполученнях **Андрієвого брата** і **Андріївської церкви** один і той самий прикметниковий суфікс пишеться по-різному? (Актуалізуються знання про **чергування голосних**).

• Німці **пересаджують**, англійці **передають**, поляки **тлумачать**, болгари, серби і росіяни **переводять**. А що роблять у таких випадках українці? Як ви вважаєте, чому одне й те саме явище дійсності називається у різних мовах по-різному? (Актуалізуються поняття **семасіологія, внутрішня форма слова**).

• Що від чого утворилося – іменник *синь* від прикметника *синій* чи навпаки? Дізнавшись про походження слів, спробуйте зобразити процес утворення слів у цих парах.

Проблемне завдання-парадокс. Викладач спеціально створює ситуації несподіванки, парадоксу при вивченні певних лінгвістичних явищ, породжує здивування і бажання знайти відповідь на сформульоване запитання.

• "Вже *немолода* *молодиця* стояла біля *тину*" (І. Нечуй-Левицький).

У цьому реченні використано досить цікаве поєднання слів, на перший погляд не сполучуваних. Хіба може бути *молодиця немолодою*, *чорнило зеленим* чи *червоним*, і *білизна синьою*? Доведіть слушність такого слововживання, спираючись на ваші знання про внутрішню форму слова та деєтимологізацію.

Як на вашу думку, звуження чи розширення значення наведених іменників відбулося в процесі їхнього функціонування у мові?

З'ясуйте за словником лінгвістичних термінів, що таке *катахриза*. Наведіть самостійно приклади такого парадоксального слововживання в мові.

• Визначте морфемну будову слів: *взувати*, *звизнути*, *дорікати*, *зізнати*, *навчання*, *прийти*, *танути*, *ссати*, *підняти*, *натхнення*. Вичленуйте корені слів та спробуйте підібрати однокореневі слова. Яке цікаве явище спостерігаємо в морфемній будові цих слів?

• Серед запропонованих українських, російських, польських, англійських, німецьких, французьких, іспанських, грузинських, вірменських імен людей знайдіть тезок:

Іван, Яків, Йосип, Хома, Уляна, Ієремія, Том, Джон, Джеррі, Хуан, Джек, Жан, Вані, Джозеф, Жерар, Жак, Ян, Жулі, Якоб, Акон, Йоган, Хуліа, Іоанні, Джулія, Жозе, Хоакіно, Хосе, Фома, Юлія, Ярема, Ованес, Джованні.

Чим пояснити, що всі ці такі різні на перший погляд імена є національними варіантами *лини* *иістьох* первинних власних назв? Яким фонетичним процесом це зумовлено? (Актуалізуйтеся терміном *субституція*).

• Чи можна виразити заперечення без заперечних часток або префіксів? Поміркуйте, чому речення *Аякже! Буду я мовчати!* сприймається саме як заперечне (тобто, не буду мовчати), хоча формально в ньому висловлено не заперечення, а ствердження.

• Чи можна щось стверджувати, вживаючи при цьому заперечну частку *не*, та ще й не один раз, а двічі? Спробуйте проілюструвати цю парадоксальну властивість нашої мови.

• "Глокая *куздра* *штєко* будланула *бокра* и *кудрячит* *бокрѣнка*". Ця фраза, сконструйована видатним російським мовознавцем Л. Щербою, відома всім філологам, хоч жоден із них не розуміє смислу речення. Не розуміючи значення, ми, однак, легко визначимо в цьому висловлюванні підмет і присудок, другорядні члени речення, встановимо частини мови і навіть форми, у яких вони вжиті. Як нам це вдасться зробити? Спробуйте пояснити цей мовний парадокс, спираючись у своїх міркуваннях на знання про граматичне значення, граматичну форму, граматичну категорію.

Проблемне завдання-дискусія. Студенти мають можливість познайомитися (з лекції викладача чи самостійно) з протилежними точками зору науковців на певне мовне явище. У ситуації вибору студентові необхідно визначити переваги і недоліки кожної з лінгвістичних теорій, аргументовано обстоювати власну позицію. Такі проблемні завдання можна дати творчим групам студентів заздалегідь для самостійної підготовки, а згодом на аудиторному занятті організувати навчальну дискусію.

• У книзі "Про мову і мовознавство" відомого українського вченого-лінгвіста, академіка А. О. Білецького, який сам, до речі, володів кількома європейськими мовами, наведено такі цікаві міркування: "Відмінність між мовознавцем-теоретиком і мовознавцем-практиком полягає в тому, що мовознавець-практик не обов'язково знає теорію, тобто мовознавство. ...Практичне знання вільних мов не є обов'язковою прикметою мовознавця як ученого". На підтвердження своєї думки академік наводить слова засновника сучасного мовознавства Фердинанда де Соссюра (1857-1913), сказані ним колись напівжартома-напівсерйозно: "Мовознавець – це людина, яка знає децю про всі мови, але практично не знає жодної мови (певна річ, за винятком своєї рідної!)".

Чи не видається вам теке твердження дискусійним? Поміркуйте, якими знаннями має володіти вчений-лінгвіст. Що означає **практичне** володіння мовою? Чи потрібні мовознавцю-практику знання з **теорії** мовознавства? Що є предметом **теоретичного** і **прикладного** мовознавства? Обміняйтеся думками з цього приводу.

Розвиток пізнавальних інтересів та розумових здібностей, який відбувається в самостійному дослідницькому пошуку, сприяє формуванню професійної лінгвістичної компетенції майбутніх педагогів, оскільки при цьому не лише формуються загальнонавчальні уміння та навички, а й збагачується професійний лексичний склад мовлення, відточується вміння публічно висловлювати свої думки, дискутувати.

Проблемне завдання-гіпотеза. Такі проблемні завдання спрямовують пізнавальну діяльність студентів на самостійний пошук, дослідження мовних фактів чи суперечливих лінгвістичних теорій. Проблемні завдання цього типу викладач може ставити перед усією групою або індивідуально заохочувати окремих студентів до пошукової роботи.

• Коли і як виникла мова? З найдавніших часів люди замислювались над цим питанням, намагаючись осягати думкою походження і сутність цього феноменального явища. Гіпотези про походження мови (звуконаслідувальна, вигукова, ономапоетична, соціального договору), висловлені ще давньогрецькими мислителями Демокритом, Платоном, Епікуром, а пізніше підтримані і розроблені філософами і мовознавцями Г. Лейбніцом, В. Гумбольдтом, Я. Гріллом, О. Потебнією Ж.-Ж. Руссо, А. Смітом, гіпотеза трудових вигуків Л. Нуаре і К. Бюхера, гіпотеза жестів М. Марра, гіпотеза Ф. Енгельса та ін. по-різному пояснювали походження мови, але жодна з них і досі не дала загальноприйнятої відповіді на це питання.

Спробуйте і ви поміркувати над цією проблемою. Поділіться на групи, кожна з яких обстоюватиме одну з уже відомих гіпотез або пропонуватиме свою – нову й оригінальну. Підготуйте докази для доведення своєї думки і контраргументи для критики теорії суперника. Для цього уважно опрацюйте рекомендовані наукові джерела.

Проблемне завдання-експеримент. Проблемна ситуація, створена викладачем на занятті, формулюється як проблема, що потребує експериментальної перевірки. Під час цієї роботи студенти самостійно чи з допомогою викладача планують свої дії, тобто намічають шляхи вирішення проблеми, ознайомлюються з методами дослідження, аналізують наслідки власної діяльності. При цьому експеримент може передувати теоретичним висновкам (проблема розв'язується за схемою: експеримент → практика → теоретичний висновок) або ж слідувати за теорією як її підтвердження чи

спростування (проблема розв'язується за схемою: теорія → практичний експеримент → висновок).

• Чому по-різному? В орудному відмінку однини іменники 2-ої відміни - географічні мають різні закінчення, наприклад: Яготином, Лебединьом, Козятиньом, Батуриньом, Хвицьким, Святошиньом, Берліньом, - але Вишневим, Дебальцевим, Єнакієвим, Мукачевим, Сніжним.

Спробуйте пояснити, чому ці іменники мають різні флексії.

• Якщо слово має у своєму складі префікси і суфікси, чи означає це, що воно утворено префіксально-суфіксальним способом? Обґрунтуйте відповідь, проаналізувавши морфемний склад способу творення слів: *створити, створений, передбачливий, передмова, підполковник, піддубинський, недосяжний, недалекий*.

• Чи можна висловити думки, враження, почуття, про щось розповісти за допомогою лише іменників, дієслів, прикметників? Перевірте своє припущення на практиці, проаналізувавши лінгвістичні особливості запропонованих викладачем або дібраних самостійно текстів художнього стилю. Які стилістичні функції в цих творах виконують морфологічні мовні засоби? Проілюструйте їх виражальні можливості, написавши твір-мініатюру з використанням слів тієї чи однієї частини мови. Слова якої частини мови ви оберете для опису осіб чи предметів, для констатації фактів, для розповіді про якісь події? Чому?

• Однакові чи різні форми іменників вжито у наведених словосполученнях? (Зверніть увагу на наголос).

Мої сини - два сини, дружні брати - два брати, весняні місяці - три місяці, останні роки - чотири роки.

Якщо це різні словоформи, то в якому саме відмінку й числі вжиті?

Шукаючи відповідь на останнє запитання, студенти експериментальним шляхом встановлюють, що у наведених прикладах іменники з наголосом на першому складі не відповідають жодній словоформі у сучасній відмінковій парадигмі. Наступні пошуки за допомогою викладача (або самостійно, якщо рівень підготовки студентів досить високий) дозволять встановити, що з числівниками **два, три, чотири** іменники чоловічого роду з нульовим закінченням вживаються у формі **двоїни** – давньої форми числа, яка поряд з одиницею і множиною була в давньоруській мові. У сучасній українській мові форму двоїни зберегли лише кілька іменників. Від форм називного відмінка множини двоїна відрізняється тільки наголосом.

Ігрові проблемні завдання. Особливості навчальних ігрових завдань полягають в їх спрямованості перш за все на самоствердження студента в колективі, орієнтуванні на мовленнєву діяльність, гумористичному забарвленні, і, звичайно, стимулюванні допитливості, живого інтересу до такого багатогранного явища, як мова. Наприклад, ігровий тест “Не бійтесь заглядати у словник”, який розвиває чуття мови, збагачує словниковий склад мовлення студентів, слід розглядати саме як гру, а не засіб контролю. Мета застосування такого проблемного завдання – збудити інтерес до слова. Завдання викладача – спрямувати цю допитливість на поглиблення знань, на роботу з довідковими джерелами: не досить лише відгадати слово чи правильний варіант його значення, а слід семантизувати всі слова, запропоновані в тесті, з'ясувати при

потребі їх походження, функціонування в різних стилях мови, сполучуваність з іншими лексемами тощо.

Така дидактична гра, всупереч своїй позірній легкості, вимагає щомomentного бачення проблеми в поданій інформації, визначення шляхів її вирішення. Правильна відповідь може бути обрана інтуїтивно чи на основі реального знання семантики слова, але в будь-якому разі слід заохочувати студентів до перевірки своєї гіпотези за словником, адже гра так і називається – "Не бійтесь заглядати у словник". Наведемо кілька прикладів з дидактичної гри-тесту "Вибери синонім".

<i>Кітва</i>	<i>Копистка</i>	<i>Легіт</i>	<i>Рамена</i>	<i>Слоїк</i>
а)вівця;	а)підкова;	а)вітерець;	а)цигани;	а)пляшечка;
б)якір;	б)стіжок;	б)юнак;	б)ромашка;	б)містечко;
в)стрічка.	в)мішалка.	в)посланець.	в)плечі.	в)черв'як.

• *Серед розмаїття українських прізвищ значна частина походить від назв професій чи ремесел. Продовжіть цей ряд: Гончар, Кушнір, Бондар, Чумак ...*

Спробуйте пояснити походження цих прізвищ, встановити, яким саме ремеслом займалися діди-прадіди сучасних носіїв цих родових імен. При потребі скористайтеся словниками.

• *Гра-аукціон. (Учасники гри за визначений час пропонують якомога більше варіантів відповіді на певне завдання. У цьому мовному змаганні перемагає той, хто називає потрібне слово чи словосполучення останнім або дає найбільше відповідей). Замініть одним словом словосполучення чорне золото, біле золото, блакитне паливо, зелений змії, білий метал, брати наші менші, льодовий континент, люди в білих халатах, інженери людських душ, великий Кобзар. Як називаються наведені описові звороти? У яких функціональних стилях української мови вони найчастіше вживаються? Чи варто користуватися ними надто часто? Спробуйте за певний час (3 хвилини) записати якнайбільше таких описових зворотів. Перемагає той, хто виконає завдання правильно та найповніше.*

• *Гра-змагання. Досить продуктивним способом творення нових слів є лексико-семантичний, тобто переосмислення вже існуючих у мові лексем. Зокрема, деякі загальні назви утворилися від власних саме таким шляхом, напр., назва будівельної суміші, різновиду гіпсу **алебастр** походить від найменування міста *Alabastron* у Єгипті, де вперше почали виготовляти цей матеріал.*

*А чи знаєте ви, як утворилися слова **алгоритм, бадмінтон, бегонія, бойкот, ват, дизель, джоуль, мансарда, марля, мельхіор, меценат, монпансьє, одеколон, пергамент, рентген, сенбернар, силует, тюль, фіакр, флора**? У грі перемагає той, хто не лише з'ясує етимологію наведених слів, а й пояснить їх значення. Якщо це завдання виявилось для вас заважким, радимо скористатися «Словником ітимовних слів».*

Практика свідчить: такі інтелектуальні розваги, коли важливі і серйозні теми розглядаються без надмірного пафосу і моралізаторства, коли активно й захоплено працюють не лише двоє-трое ентузіастів, а вся група, коли студенти під час гри легко, без примусу і особливих зусиль здобувають нові знання, причому досить міцні, і зростають у власних очах, – такі інтелектуальні розваги дозволяють розв'язувати досить складні дидактичні і виховні завдання.

Широке поле для застосування проблемного методу відкривається при використанні групових технологій навчання. Організація роботи над проблемними завданнями може бути різноманітною:

- мікрогрупи студентів під керівництвом викладача працюють над однією проблемою, шукаючи різні шляхи її вирішення;
- кожна група розв'язує окрему проблемну задачу, що є частиною загальної навчальної проблеми;
- групи обмінюються проблемними задачами або питаннями, підготовленими для суперників заздалегідь (проблемна "дуель") і т. ін.

Продумане й цілеспрямоване використання активних методів навчання зокрема системне розв'язання проблемних завдань, дозволяє організувати навчальний процес як пізнавальну діяльність, умотивовану внутрішніми стимулами задоволення інтелектуальних потреб. Така система методичних прийомів дає можливість відмовитись у навчанні від педагогічного тиску, перенести акценти на стимулювання навчальної діяльності студентів, інтенсифікувати її, що врешті має забезпечити якісне формування професійної лінгвістичної компетенції майбутніх педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник. – К.: АртЕк, 1996. – 224 с.
3. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
4. Остапченко О. В., Остапченко В. І. Істина народжується в змаганні. Українська мова в цікавих цифрах і фактах, загадках і запитаннях, іграх і конкурсах : Практ. посіб. – К.: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2008. – 120 с.

Романська Оксана

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, м. Київ*

СОЦІАЛЬНІ РОЛІ ТА МОВЛЕННЄВА ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ

Соціальна і політична трансформація на певних етапах історії є потужним чинником впливу на характер ставлення людини до нормалізації й уніфікації поведінки, у тому числі й мовленнєвої. Культура мови – це своєрідний прояв соціального життя, що віддзеркалюється в національній своєрідності народу. Соціально-психологічна специфіка мовленнєвої поведінки визначається нормами певної культури і конкретною соціальною роллю людини.

Різні форми суспільної поведінки людини соціологи і соціопсихологи називають соціальними (або функціональними) ролями, тим самим розширюючи буденне розуміння цього слова, Соціальна роль – це "нормативно

Остапченко Олена Вадимівна, старший
викладач кафедри української мови і
методики навчання Київського університету
імені Бориса Грінченка

**ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНИХ ЗАВДАНЬ,
НАВЧАЛЬНИХ ІГОР У ФАХОВІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ**

**Использование проблемных заданий, обучающих игр в
профессиональной лингвистической подготовке будущих педагогов**

Анотація:

У статті розглянуто прийоми стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою активних методів навчання, зокрема використання проблемних завдань, ігрових технологій. Проаналізовано можливі прийоми роботи з фонетичним, лексичним та граматичним матеріалом української мови, подано зразки дидактичних проблемних та ігрових завдань, які можуть бути використані під час аудиторної та самостійної роботи. Запропонована система методичних прийомів дозволить інтенсифікувати навчально-пізнавальну діяльність студентів, що врешті має забезпечити якісне формування професійної лінгвістичної компетентності майбутніх педагогів.

В статье рассмотрены приемы стимулирования учебно-познавательной деятельности студентов с помощью активных методов обучения, в частности использование проблемных заданий, игровых технологий. Проанализированы возможные приемы работы с фонетическим, лексическим и грамматическим материалом украинского языка, поданы примеры дидактических проблемных и игровых заданий, которые могут быть использованы во время аудиторной и самостоятельной работы. Предложенная система методических приемов позволит интенсифицировать учебно-познавательную деятельность студентов и таким образом более качественно формировать профессиональную лингвистическую компетентность будущих педагогов.

Ключові слова:

Активні методи навчання; мотивація навчальної діяльності; проблемне навчання; педагогічна проблемна ситуація; проблемне завдання-розминка; проблемне завдання-парадокс; проблемне завдання-гіпотеза; проблемне завдання-дослідження; проблемне завдання-дискусія; проблемне завдання-експеримент; навчальні ігрові завдання; ігри-змагання; групові технології навчання.

Активные методы обучения; мотивация учебной деятельности; проблемное обучение; педагогическая проблемная ситуация; проблемное задание-разминка; проблемное задание-парадокс; проблемное задание-гипотеза; проблемное задание-исследование; проблемное задание-дискуссия; проблемное задание-эксперимент; учебные игровые задания; игры-соревнования; групповые технологии обучения.

Успішність реалізації завдань лінгвістичної освіти значною мірою залежить від умілого й доречного використання інноваційних технологій для забезпечення належного рівня оволодіння студентами мовною і мовленнєвою компетенціями. Активні методи навчання, або методи педагогічного стимулювання, що є складовою інноваційних технологій, відіграють важливу роль в інтенсифікації процесу оволодіння майбутніми вчителями українською мовою, формуванні мовленнєвої культури.

Серед педагогічних технологій, головною ідеєю й основою яких є активізація та інтенсифікація навчально-пізнавальної діяльності, виділяють ігрові технології, проблемне навчання, комунікативні технології та ін.

У пропонуваніх далі матеріалах зроблено спробу висвітлити й частково проаналізувати досвід використання окремих прийомів і форм активного навчання для розвитку пізнавальних інтересів, інтелектуальних умінь, творчого потенціалу майбутніх учителів, вироблення і закріплення їх професійних мовних і мовленнєвих знань, умінь і навичок.

Стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів особливо успішно здійснюється за допомогою постановки проблемних завдань (питань), що витікають із проблемної ситуації. Поставлений у ситуацію неочікуваності, здивування, парадоксу, студент сам з інтересом прилучається до пошуку знань, яких йому не вистачає, долаючи пізнавальні труднощі, намагаючись знайти новий шлях до істини, а це, власне, і є одним із проявів креативності мислення, творчого потенціалу особистості. Ще А. Дістервег зазначав, що поганий учитель підносить учням істину, а хороший вчить її знаходити.

Метод проблемних завдань і ситуацій дозволяє сформувати якості творчої особистості, оскільки стимулює пошук нестандартного рішення для подолання суперечності між наявним знанням і поставленим завданням. Саме в процесі вирішення проблемного завдання відбувається здобуття нових знань, умінь і навичок.

Дві сторони проблемної ситуації, які прийнято виділяти у сучасній педагогіці, - предметно-змістова і мотиваційна [1, 427] - дають можливість

сформулювати відмінності між поняттями "проблемна ситуація", "проблемне питання", "проблемна задача (завдання)":

- проблемна ситуація, тобто усвідомлення певних пізнавальних труднощів, для подолання яких студенти мають здобути нові знання або докласти інтелектуальних зусиль, стає навчальною проблемою лише тоді, коли, по-перше, студент має певний "фонд" знань для її розв'язання, і, по-друге, розуміє недостатність цих знань або способів їх застосування для вирішення проблеми;

- проблемна ситуація переростає в проблему, коли виникає внутрішній пізнавальний інтерес (мотив) до її розв'язання;

- проблема, в якій зазначено параметри та умови розв'язання, сформульовано протиріччя, переходить у проблемну задачу чи проблемне завдання (проблемне питання).

Принципова відмінність проблемних завдань від тренувальних полягає в пошуку нового шляху розв'язання, а не закріплення вже відомого методу. Тому проблемними є нестандартні завдання, у ході виконання яких студенти засвоюють нові знання чи способи дій, здобувають нові уміння та навички.

Виконанню проблемного завдання передують детальний методичний аналіз усіх етапів навчально-пізнавальної діяльності, здійснюваний студентами за допомогою викладача або самостійно:

- у чому суть проблеми, протиріччя;
- знання про які лігвістичні явища потрібні для розв'язання задачі;
- які знання треба актуалізувати (повторити, відновити в пам'яті);
- яких знань, умінь чи навичок бракує для вирішення проблеми;
- якими прийомами, способами діяльності слід скористатися, щоб досягти потрібного результату.

Таким чином, використання проблемного методу дає можливість студенту пройти такі етапи на шляху самостійного пошуку:

- 1) усвідомлення пізнавальних труднощів (студентові не вистачає певних знань, умінь, навичок або він не бачить способу застосування наявних знань) - виникнення проблемної ситуації;
- 2) словесне формулювання протиріччя між наявними і потрібними знаннями, уміннями, навичками - проблемне питання;
- 3) визначення і вербальне оформлення "відомого" (наявних знань, умінь, навичок) і "шуканого" (необхідних знань, умінь, навичок) - проблемна задача;
- 4) формування передбачення - гіпотези і визначення шляхів її доведення;
- 5) здійснення операційної частини проблемної задачі - її розв'язання;
- 6) порівняння отриманого результату з відомою відповіддю на проблемне завдання, корекція знань, умінь, навичок (з допомогою викладача або самостійно).

Особливістю застосування методу проблемних завдань, як і інших активних методів та форм навчально-виховного процесу в педагогічному навчальному закладі, є усвідомлення студентами його професійної спрямованості, тобто необхідності оволодіння цією технологією не лише для задоволення власних пізнавальних потреб, а й як інструментарієм майбутньої професійної діяльності. Адже сучасна лінгводидактика розглядає проблемне навчання ”...як психолого-педагогічну систему методів, форм і засобів розвивального навчання, що сприяє активному оволодінню учнями новими знаннями й способами дій” [3,142]. Серед багатьох фахових якостей сучасного вчителя й учні, і викладачі одноставно виділяють як одне із найважливіших саме вміння ставити проблемні, цікаві, активізуючі запитання. На заняттях, проведених за технологією стимулюючого навчання, майбутній учитель-словесник має можливість на практичному рівні здобути перший методичний досвід нових форм організації уроку, зокрема створення проблемних ситуацій, формулювання пошукових завдань.

Як же навчити студентів, майбутніх учителів, бачити протиріччя у мовних явищах, ставити проблемні запитання, формулювати проблемні задачі і вирішувати їх? Пропонуємо можливі прийоми такої роботи і приклади завдань для створення педагогічних проблемних ситуацій (несподіванки, конфлікту, передбачення, заперечення, невідповідності, невизначеності), які можуть бути використані на різних етапах навчальної діяльності під час лекційних, семінарських, практичних занять, а також у самостійній роботі студентів, у дистанційному навчанні.

Проблемне завдання-розминка. Пропонується здебільшого на початку заняття (практичного, іноді – лекційного) і формулюється, як правило, викладачем або кимось із заздалегідь підготовлених студентів. Мета такого завдання – створити проблемну мотивацію подальшої навчальної діяльності, яка потребує актуалізації знань.

- *Чимало українських прізвищ походить від власних імен, напр. Іваненко, Даниленко, Степаненко. До цієї ж групи належать і прізвища **Брахно, Варченко, Гандзюк, Данченко, Дахно, Зінченко, Івахно, Кохно, Ларивоненко, Левченко, Лещенко, Міхно, Онищенко, Паращак, Пазенко, Пріщак, Сахно, Фещенко, Харченко, Юхно, Ященко.***

*Спробуйте з'ясувати, від яких саме імен і яким способом утворено ці прізвища. Назвіть і схарактеризуйте фонетичні процеси, якими супроводжувалося словотворення. (Актуалізуються поняття **асиміляція приголосних, чергування звуків** тощо).*

- *Як пояснити, що в словосполученнях Андрієвого брата і Андріївської церкви один і той самий прикметниковий суфікс пишеться по-різному? (Актуалізуються знання про **чергування голосних**).*

- *Німці **пересаджують**, англійці **передають**, поляки **тлумачать**, болгарини, серби і росіяни **переводять**. А що роблять у таких випадках українці? Як ви вважаєте, чому*

одне й те саме явище дійсності називається у різних мовах по-різному? (Актуалізуються поняття **семасіологія**, **внутрішня форма слова**).

• Що від чого утворилося – іменник **синь** від прикметника **синій** чи навпаки? Дієслово **приїздити** від іменника **приїзд** чи навпаки – **приїзд** від **приїздити**? Шукаючи відповідь на це запитання, подумайте над тим, як рухалося людське мислення у пізнанні світу – від конкретного, окремого до абстрактного, узагальненого чи в зворотньому напрямку. Назвіть спосіб творення похідних слів у цих парах.

Проблемне завдання-парадокс. Викладач спеціально створює ситуацію несподіванки, парадоксу при вивченні певних лінгвістичних явищ, що породжує здивування і бажання знайти відповідь на сформульоване запитання.

• "Вже **немолода** **молодиця** стояла біля тину" (І. Нечуй-Левицький).

У цьому реченні використано досить цікаве поєднання слів, на перший погляд не сполучуваних. Хіба може бути **молодиця немолодою**, **чорнило зеленим** чи **червоним**, а **білизна синьою**? Доведіть слушність такого слововживання, спираючись на ваші знання про **внутрішню форму слова та деетимологізацію**.

Як на вашу думку, звуження чи розширення значення наведених іменників відбулося в процесі їхнього функціонування у мові?

З'ясуйте за словником лінгвістичних термінів, що таке **катахриза**. Наведіть самостійно приклади такого парадоксального слововживання в мові.

• Визначте морфемну будову слів: **взувати**, **звикнути**, **дорікати**, **зігнути**, **навчання**, **прийти**, **танути**, **ссати**, **підняти**, **натхнення**. Вичленуйте корені слів та спробуйте підібрати однокореневі слова. Яке цікаве явище спостерігаємо в морфемній будові цих слів?

• Серед запропонованих українських, російських, польських, англійських, німецьких, французьких, іспанських, грузинських, вірменських імен людей знайдіть тезок:

Іван, Яків, Йосип, Хома, Уляна, Ієремія, Том, Джон, Джеррі, Хуан, Джек, Жан, Ван, Джозеф, Жерар, Жак, Ян, Жулі, Якоб, Акон, Йоган, Хуліа, Іоанн, Джулія, Жозе, Хоакіно, Хосе, Фома, Юлія, Ярема, Ованес, Джованні.

Чим пояснити, що всі ці такі різні на перший погляд імена є національними варіантами лише **шістьох** первинних власних назв? Яким фонетичним процесом це зумовлено? (Актуалізується термін **субституція**).

• Чи можна виразити заперечення без заперечних часток або префіксів? Поміркуйте, чому речення **Аякже! Буду я мовчати!** сприймається саме як заперечне (тобто, не буду мовчати), хоча формально в ньому висловлено не заперечення, а ствердження.

• Чи можна щось стверджувати, вживаючи при цьому заперечну частку **не**, та ще й не один раз, а двічі? Спробуйте проілюструвати цю парадоксальну властивість нашої мови.

• "Глокая кудра итеко будланула бокра и кудрячит бокрѣнка". Ця фраза, сконструйована видатним російським мовознавцем Л. Щербою, відома всім філологам, хоч жоден із них не розуміє смислу речення. Не розуміючи значення, ми, однак, легко визначимо в цьому висловлюванні підмет і присудок, другорядні члени речення, встановимо частини мови і навіть форми, у яких вони вжиті. Як нам це вдається

зробити? Спробуйте пояснити цей мовний парадокс, спираючись у своїх міркуваннях на знання про граматичне значення, граматичну форму, граматичну категорію.

Проблемне завдання-дискусія. Студенти мають можливість познайомитися (з лекції викладача чи самостійно) з протилежними точками зору науковців на певне мовне явище. У ситуації вибору студентові необхідно визначити переваги і недоліки кожної з лінгвістичних теорій, аргументовано обстоювати власну позицію. Такі проблемні завдання можна дати творчим групам студентів заздалегідь для самостійної підготовки, а згодом на аудиторному занятті організувати навчальну дискусію.

• У книзі “Про мову і мовознавство” відомого українського вченого-лінгвіста, академіка А. О. Білецького, який сам, до речі, володів кількома європейськими мовами, наведено такі цікаві міркування: “Відмінність між мовознавцем-теоретиком і мовознавцем-практиком полягає в тому, що мовознавцеві-практику не обов’язково знати теорію, тобто мовознавство. ...Практичне знання багатьох мов не є обов’язковою прикметою мовознавця як ученого”. На підтвердження своєї думки академік наводить слова засновника сучасного мовознавства Фердинанда де Соссюра (1857-1913), сказані ним колись напівжартома-напівсерйозно: “Мовознавець – це людина, яка знає децю про всі мови, але практично не знає жодної мови (певна річ, за винятком своєї рідної!)”.

Чи не видається вам теке твердження дискусійним? Поміркуйте, якими знаннями має володіти вчений-лінгвіст. Що означає **практичне** володіння мовою? Чи потрібні мовознавцю-практику знання з **теорії** мовознавства? Що є предметом **теоретичного і прикладного** мовознавства? Обміняйтеся думками з цього приводу.

Розвиток пізнавальних інтересів та розумових здібностей, який відбувається в самостійному дослідницькому пошуку, сприяє формуванню професійної лінгвістичної компетенції майбутніх педагогів, оскільки при цьому не лише формуються загальнонавчальні уміння та навички, а й збагачується професійний лексичний склад мовлення, відточується вміння публічно висловлювати свої думки, дискутувати.

Проблемне завдання-гіпотеза. Такі проблемні завдання спрямовують пізнавальну діяльність студентів на самостійний пошук, дослідження мовних фактів чи суперечливих лінгвістичних теорій. Проблемні завдання цього типу викладач може ставити перед усією групою або індивідуально заохочувати окремих студентів до пошукової роботи.

• Коли і як виникла мова? З найдавніших часів люди замислювались над цим питанням, намагаючись осягти думкою походження і сутність цього феноменального явища. Гіпотези про походження мови (звуконаслідувальна, вигукова, оноματοпоетична, соціального договору), висловлені ще давньогрецькими мислителями Демокрітом, Платоном, Епікуром, а пізніше підтримані і розроблені філософами і мовознавцями Г. Лейбніцом, В. Гумбольдтом, Я. Гріммом, О. Потебнею Ж.-Ж. Руссо, А. Смітом, гіпотеза трудових вигуків Л. Нуаре і К. Бюхера, гіпотеза жестів М. Марра, гіпотеза Ф. Енгельса та ін. по-різному пояснювали походження мови, але жодна з них і досі не дала загальноприйнятої відповіді на це питання.

Спробуйте і ви поміркувати над цією проблемою. Поділіться на групи, кожна з яких обстоюватиме одну з уже відомих гіпотез або пропонуватиме свою – нову й оригінальну. Підготуйте докази для доведення своєї думки і контраргументи для критики теорії суперника. Для цього уважно опрацюйте рекомендовані наукові джерела.

Проблемне завдання-експеримент. Проблемна ситуація, створена викладачем на занятті, формулюється як проблема, що потребує експериментальної перевірки. В ході цієї роботи студенти самостійно чи з допомогою викладача планують свої дії, тобто намічають шляхи вирішення проблеми, ознайомлюються з методами дослідження, аналізують наслідки власної діяльності. При цьому експеримент може передувати теоретичним висновкам (проблема розв'язується за схемою: експеримент → практика → теоретичний висновок) або ж слідувати за теорією як її підтвердження чи спростування (проблема розв'язується за схемою: теорія → практичний експеримент → висновок).

• *Чому по-різному? В орудному відмінку однини іменники 2-ої відміни - географічні назви мають різні закінчення, наприклад: Яготин**ом**, Лебедин**ом**, Козятин**ом**, Батури**ном**, Хотин**ом**, Святошин**ом**, Берлін**ом**, - але Вишне**вим**, Дебальце**вим**, Єнакіє**вим**, Мукачев**им**, Сніжн**им**.*

Спробуйте пояснити, чому ці іменники мають різні флексії.

• *Якщо слово має у своєму складі префікси і суфікси, чи означає це, що воно утворене префіксально-суфіксальним способом? Обґрунтуйте відповідь, проаналізувавши морфемний склад і спосіб творення слів: створити, створений, передбачливий, передмова, підполковник, піддубник, недосяжний, недалекий.*

• *Чи можна висловити думки, враження, почуття, про щось розповісти за допомогою самих лише іменників, дієслів, прикметників? Перевірте своє припущення на практиці, проаналізувавши лінгвістичні особливості запропонованих викладачем або дібраних самостійно текстів художнього стилю. Які стилістичні функції в цих творах виконують морфологічні мовні засоби? Проілюструйте їх виражальні можливості, написавши твір-мініатюру з використанням слів тільки однієї частини мови. Слова якої частини мови ви оберете для опису осіб чи предметів, для констатації фактів, для розповіді про якісь події? Чому?*

• *Однакові чи різні форми іменників вжито у наведених словосполученнях? (Зверніть увагу на наголос).*

Мої сини - два сини, дружні брати – два брати, весняні місяці – три місяці, останні роки – чотири роки.

Якщо це різні словоформи, то в якому саме відмінку й числі вжиті?

Шукаючи відповідь на останнє запитання, студенти експериментальним шляхом встановлюють, що у наведених прикладах іменники з наголосом на першому складі не відповідають жодній словоформі у сучасній відмінковій парадигмі. Наступні пошуки за допомогою викладача (або самостійно, якщо рівень підготовки студентів досить високий) дозволять встановити, що з числівниками **два, три, чотири** іменники чоловічого роду з нульовим закінченням вживаються у формі **двоїни** - давньої форми числа, яка поряд з одиною і множиною була в давньоруській мові. У сучасній українській мові форму двоїни

зберегли лише кілька іменників. Від форм називного відмінка множини двоїна відрізняється тільки наголосом.

Ігрові проблемні завдання. Особливості навчальних ігрових завдань полягають в їх спрямованості перш за все на самоствердження студента в колективі, орієнтуванні на мовленнєву діяльність, гумористичному забарвленні, і, звичайно, стимулюванні допитливості, живого інтересу до такого багатогранного явища, як мова. Наприклад, ігровий тест “Не бійтесь заглядати у словник”, який розвиває чуття мови, збагачує словниковий склад мовлення студентів, слід розглядати саме як гру, а не засіб контролю. Мета застосування такого проблемного завдання - збудити інтерес до слова. Завдання викладача – спрямувати цю допитливість на поглиблення знань, на роботу з довідковими джерелами: не досить лише відгадати слово чи правильний варіант його значення, а слід семантизувати всі слова, запропоновані в тесті, з’ясувати при потребі їх походження, функціонування в різних стилях мови, сполучуваність з іншими лексемами тощо.

Така дидактична гра, всупереч своїй позірній легкості, вимагає самостійного бачення проблеми в поданій інформації, визначення шляхів її вирішення. Правильна відповідь може бути обрана інтуїтивно чи на основі реального знання семантики слова, але в будь-якому разі слід заохочувати студентів до перевірки своєї гіпотези за словником, адже гра так і називається – “Не бійтесь заглядати у словник”. Наведемо кілька прикладів з дидактичної гри-тесту "Вибери синонім".

<i>Кітва</i>	<i>Копистка</i>	<i>Легіт</i>	<i>Рамена</i>	<i>Слоїк</i>
а)вівця;	а)підкова;	а)вітерець;	а)цигани;	а)пляшечка;
б)якір;	б)стіжок;	б)юнак;	б)ромашка;	б)тістечко;
в)стрічка.	в)мішалка.	в)посланець.	в)плечі.	в)черв'як.

• *Серед розмаїття українських прізвищ значна частина походить від назв професій чи ремесел. Продовжіть цей ряд: Гончар, Кушнір, Бондар, Чумак ...*

Спробуйте пояснити походження цих прізвищ, встановити, яким саме ремеслом займалися діди-прадіди сучасних носіїв цих родових імен. При потребі скористайтеся словниками.

• *Гра-аукціон. (Учасники гри за визначений час пропонують якомога більше варіантів відповіді на певне завдання. У цьому мовному змаганні перемагає той, хто називає потрібне слово чи словосполучення останнім або дає найбільше відповідей). Замініть одним словом словосполучення **чорне золото, біле золото, блакитне паливо, зелений змії, білий метал, брати наші менші, льодовий континент, люди в білих халатах, інженери людських душ, великий Кобзар**. Як називаються наведені описові звороти? У яких функціональних стилях української мови вони найчастіше вживаються? Чи варто користуватися ними надто часто? Спробуйте за певний час (3 хвилини) записати якнайбільше таких описових зворотів. Перемагає той, хто виконає завдання правильно та найповніше.*

• *Гра-змагання.* Досить продуктивним способом творення нових слів є лексико-семантичний, тобто переосмислення вже існуючих у мові лексем. Зокрема, деякі загальні назви утворилися від власних саме таким шляхом, напр., назва будівельної суміші, різновиду гіпсу **алебастр** походить від найменування міста *Alabastron* у Єгипті, де вперше почали виготовляти цей матеріал.

А чи знаєте ви, як утворилися слова **алгоритм, бадмінтон, бегонія, бойкот, ват, дизель, джоуль, мансарда, марля, мельхіор, меценат, монпансьє, одеколон, пергамент, рентген, сенбернар, силует, тюль, фіакр, флора**? У грі перемагає той, хто не лише з'ясує етимологію наведених слів, а й пояснить їх значення. Якщо це завдання виявилось для вас заважким, радимо скористатися «Словником іношомовних слів».

Практика свідчить: такі інтелектуальні розваги, коли важливі і серйозні теми розглядаються без надмірного пафосу і моралізаторства, коли активно й захоплено працюють не лише двоє-троє ентузіастів, а вся група, коли студенти під час гри легко, без примусу і особливих зусиль здобувають нові знання, причому досить міцні, і зростають у власних очах, – такі інтелектуальні розваги дозволяють розв'язувати досить складні дидактичні і виховні завдання.

Широке поле для застосування проблемного методу відкривається при використанні групових технологій навчання. Організація роботи над проблемними завданнями може бути різноманітною:

– мікрогрупи студентів під керівництвом викладача працюють над однією проблемою, шукаючи різні шляхи її вирішення;

– кожна група розв'язує окрему проблемну задачу, що є частиною загальної навчальної проблеми;

– групи обмінюються проблемними задачами або питаннями, підготовленими для суперників заздалегідь (проблемна “дуель”) і т. ін.

Продумане й цілеспрямоване використання активних методів навчання, зокрема системне розв'язання проблемних завдань, дозволяє організувати навчальний процес як пізнавальну діяльність, умотивовану внутрішніми стимулами задоволення інтелектуальних потреб. Така система методичних прийомів дає можливість відмовитись у навчанні від педагогічного тиску, перенести акценти на стимулювання навчальної діяльності студентів, інтенсифікувати її, що врешті має забезпечити якісне формування професійної лінгвістичної компетенції майбутніх педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.

2. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник. – К.: АртЕк, 1996. – 224 с.

3. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.

4. Остапченко О. В., Остапченко В. І. Істина народжується в змаганні. Українська мова в цікавих цифрах і фактах, загадках і запитаннях, іграх і конкурсах: Практ. посіб. - К.: Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2008. – 120 с.